

МОДУНАВКА

№ 41.

Београдъ 11. Октомбра.

1846.

УЗКЛИКЪ

высокородноме господину,
совѣтнику княжества србскогъ,
подполковнику и кавальру,
Иовану Вельковићу.

Благо роду, благо отечеству,
Свеславскога круга човечеству,
Што унука прађескогъ колена,
Прослављеногъ србскога племена,
А Србина и рођеногъ сына,
Онъ дарова на отраду свима :
Люблjenогъ намъ Вельковић Јована!
Совѣтника Србскогъ преизбрана!
Правду юнакъ што у срцу згрева,
Даню поћу ком о њој снева;
Свѣтлогъ Кнеза, мило отечество,
Свудъ слављено дично християнство,
Што ватренно изъ свегъ срца люби :
Хвала, слава, зато и љему буди!
У здрављу га о Боже! подржи,
Да онъ дуго отечеству служи! —

Константињ Х. Брзакъ.

О СТРУЦИ ПРАВОСУДІЯ.*)

одъ

Милоша Поповића.

Упризрѣнію правосуднога правлѣнія (Justiz-Verwaltung) политики привадлежи, прво да изнађе найсходнію организацію судова и судейскога поступка, а ту јој є задатакъ, изходатайствовати, да се правда изнађе найкрајимъ и найси-

турніјимъ путемъ. Почекемъ она у овомъ призрѣнію одъ свію држава тражи, да судейско становъ (der richterliche Stand) буде самостално и независимо, да се много немѣша са другима гранама правлѣнія и дасе вишекратно прегледанѣ (ревизіја) судейски решења (пресуда) сачувати мора, то на пытанія о положенію судова у поединствености, а тако и на главно пытанѣ о уведенію пороте (заклетничкога суда) и явно - устменога поступка има одговарати по духу единствены народ и по остатима политичнима институтима сваке државе. Али еднаку важностъ положити јој вали како на редъ судова и найвиша основоположенія о казнителномъ праву државе, тако и на духъ и ћиога законодавства у грађанско - закономъ (цивиљно - легалномъ) и парничномъ (процесуалномъ) призрѣнію.

Често є изражена, ако и не свуда реализирана потреба, да се судоводство (Rechtsprſege) савршено разлучи одъ остала грана правлѣнія. И на свакій начинъ чини се, да ни мало соразмерно ђив достоинству судоводства, нити обриче брео и цѣли сходно одправљанѣ правительствены послова, кадъ се судјима натоваре дѣла, коя принадлеже финансіи, државной економіи, просвѣщенію, војничкай власти. Основъ, зашто се у поединима државама, кое су јоште по старијемъ начину организиране, судјима, одъ државе постављенимъ, све еднако такова несудейска дѣла налажу, почива у историјскима одношењима, а имено у томъ, што се негда судейска власт сматрала више као заслуживао ће право, кое є владѣтельима, као земљодржцима на њивовима притежанијама, припадало, па га своимъ дохдарскимъ чиновницима (Rentbeamten), госпаштинскимъ закупцима и т. д. предаваше, да у овима згодно управљаю. Овде бы се реформа беъ и пайманьга по готову поколебана и безъ

* Изъ муга по Билуа сачињенога рукописа: „Енциклопедија Државословни Наука.“

велике промѣне у организму судоводства произвести дала. Но то е теже при другой потреби, коя такођеръ и разлученіе полиціе одъ судоводства исто тако нужно и необходимо представля. Зашто само при опасномъ разширеню полицайне дѣятелности наступаю овде оне страшне штете, кое ће нашему времену, надамо се, све вѣма стране быти. По малима мѣстима чини се да нѣ свуда могућно поставить особену полицайну власть. А пре свега, ако и найманъ познаемо течай послова, показує се, да су извѣстне части полицайногъ старана неразлучне одъ судейскога званія, докъ задржавамо юште испытателну парницу у криминалнима случајима, или ю баремъ немодифицирамо установленіемъ државне адвокације. Саединеніе обезбѣдителне полиціе са судоводствомъ, гдѣ є юште нужде, чини се да нѣ изложено важнимъ противословіама. Иако є бояти се, да бы судоводство тимъ саединеніемъ нешто полиціи подобно на себе узело, неможе ли се на другой страніи на dati, да ће полиціја овымъ саединеніемъ на праведнији путь ударити. Сајженъ министерства полиціе са министерствомъ иностраны дѣла ямачно дае институту нешто мрзкіе, него кадъ бы полицайне ствари (у тешњемъ смислу) спадале у областъ министерства правосудіја. —

На врху правосуднога прављенія стои готово у свима државама особено министерство правосудіја. Но ово є само руководеће, выше-надзирајуће надлежателство. Министеръ правосудіја предлаже нужне законе и брине се о вѣномъ извршењио, онъ обдржана цѣлый организамъ теченіја правде, држи врховно надзираније надъ сачуванѣмъ добара, коя су повѣрена светини судоводства, саобиштава владѣтелю све ствари правде, кое онъ требада зна, чини представљеніја о постављању, премѣнитаню и однушијаню судейски званичника и извршава службenu полиціју надъ свима лицама, стоећима у сајузу са правосуднимъ прављеніемъ. Али онъ нїе правду изричује надлежателство; онъ неиздае пресуде у спорнима предметима правде.

Подъ надзираниемъ министерства правосудіја движу се судови у предписанима круговима. У руке судіја предає држава најсветији налогъ. Нѣима повѣра она собственостъ, слободу, животъ свои грађана. Зато судіје морају быти слободни одъ министерске самовольности и нїјово положењи мора јї склонити, да и противъ самога владѣтеля правду бране. Они само пресудомъ и правдомъ могу се званіја свога лишити

(inamovibilité). Да бы съ вѣномъ важносћу свога решења издавали и да бы при решењу свога задатка, који толико неизискује брао докучење за магновеніе нужнога, колико смотрено постижење постојаны истина, зреље савјетовати се могли, чини се да є добромъ судоводству потребно колегијално састављање судова. Гдѣ се ово неможе произвести, ту узрокъ лежи у сајдинију не башъ правы судејски послова са судоводствомъ, а на последку ту налазимо и испытателну парницу као препону ове наредбе. И интересъ судіје неима быти привезанъ за полагано и цѣли противно управљању (Handhabung) правосудіја. Иста историчка одношенија, која правосудно прављеніе представљају само као побочну грану послова, проузорование оно са свимъ неразумно уређење, по коемъ ѕ доходакъ судіја управљање на судејске акциденције. Мысли ли држава, да є вѣному осталому финансиселному плану соразмѣрно, допустити, да трошкове судоводства они намирују, који суда и ићога в труда потребую, то неима баремъ хасну судіје везати за пробитачности овога извора одъ прихода. А и онде, гдѣ држава акциденције вуче, нема се на судіјо лютити, који јој найманъ акциденција издае.

У призрѣњу праве дикеархије, подврженя и постепености судова, све зависи одъ одговора на питање, хоће ли се институтъ пороте (заклетничкога суда) судоводству сасвимъ или одъ части за основъ положити, т. є. хоће ли се решење о питању правде и о одношенију ствари разлучити, и пресуђење последића людма предати, који се за свакиј единственији случај, подъ єднакимъ садѣйствомъ партая и суда, изъ средине народа бирају и тога ради заклију, да ће по пуномъ увѣрену пресуду изрећи, која ће доказателство и признанје паснадити. Овай институтъ на свакиј начинъ чини се да обриче наймогућију независимость право изричује власти одъ утицаја правитељства и одъ саме силе сталежни предразсуда и грађанима властитога индиферентизма, као и у многима случајима найправедније пресуђење, како само сљдовати може одъ људиј, који стварь разумѣвају; онъ издѣйствује јефтино и преко мѣре бразо судоводство; олакшава побѣду материјалнога права надъ формуломъ; добыва народъ за стварь права, пошто му велику користь, одъ єднакога себи суђенемъ быти, дае, и гради путъ къ участију у явнима пословима. Такођеръ се и одъ свији народа, којима є датъ, сматра као пайтвр-

Ний бедемъ ньовы права и основъ ньове слободе. А скупа могућымъ чини савршено уведеніе явно - устменога поступка, кое такоћеръ дає и найсигурніи путь, да се улів поврење къ судовима, непотребни трошкови и непотребни губитакъ времена избѣгне и ународу ожи- витвори чувство за правду и участіе у послови- ма цѣлости. Оба саединѣна воде брзо къ цѣ- ли. И кадъ се судовима пребаци, да неводе у- вѣкъ къ правой цѣли, то баремъ никакавъ другій поступакъ неда вѣће ество; никакавъ неда толико прилике къ оштромъ контроли; ни при единому неодкріо се блуднѣ тако брзо и лако. На- противъ неможе се одрећи, да у државама, гдѣ народъ ніе навикао, живо участіе у явнимъ по- словима и дѣломъ показывать, гдѣ грађани са- мо се нерадо дају са свога навикнутога пута срватити, да дѣйствују у кругу, нѣмима страномъ, гдѣ обичаи припоручую полагаю, методичніи путь, никоимъ начиномъ неможе се безусловно савѣтовати уведеніе тога института. И тай ин- ститутъ предполаже вѣштога и ученога адв- оката; средня рука при нѣму постојати неможе. Затимъ нѣгова преимућства, као и школе, стое- у тесномъ узанимъ дѣйствују са духомъ зако- нодавства уобщте и са карактеромъ цѣлога др- жавнога организма. Правога конституционално- га живота быти неможе безъ ти института, као што се ни съ нѣмима неслаже абсолутизамъ. — Но ма се како та пытана рѣшила, многа, што разумъ и изкуство припоручую, слажу се са обадвѣма системама. Тако пре свега постанов- леніе особены званичника за старање, да се стварь мирнимъ начиномъ сврши (примирител- ни судіје), кое је једанъ одъ найблагодѣтліи ин- ститута; могућностъ вишекратнога испитива- ния судејски решења, свагда по жељи партая; постановленіе особите найвыше власти, која су- ди о поступку судова противномъ закону; колико је можна явностъ и устменостъ — јеръ ма како судили о поротама, нынини противници на очигледъ далеко иду, кадъ съ институтомъ, која црне, одбацују и све, што съ нѣмима у са- юзу стои. Такоћеръ се чини да за криминалне случајеве постановленіе државны адвоката вештествено цѣли одговара, који, тужителну парницу у име државе подижући, непрѣятно и мрзко, што изтраживајућега судјо обкружава, одъ судоводства укланају и судији повраћају не- пристрастіе, којимъ може оно заиста найблагороднѣ основоположеніе, по коме се свакиј за нѣвина држи, докъ му се преступакъ недокаже, одржати, оно гадно правило, којимъ се окрив-

љному доказателство нѣгове невиности наме- ће, удручити. —

(Конацъ слѣдује.)

НАРОДНА ПРИПОВѢДКА.

(Саобщтіо Владимиръ М. Васићъ.)

Кадъ је Архіепископъ и просветитељ нашъ светиј Савва по свѣту ходио, и народъ о вѣри Христовој поучавао, заноћи једномъ у село Чумиће, у Окружју Крагујевачкомъ, кодъ једногъ селянина, коме се име непамти. У овог сељач- кога кући, одморивши се светиј, вечера, и лег- не спавати. У по ноћи запоје, као што обично быва, петао, и Светиј Савва устане, и прекрсти се; ово видивши домаћинъ (господаръ оне куће) упита га: шта му је, те се у недоба поћи крстити; онъ му одговори, да је то нѣговъ свагда- ний обичај, кадъ пето на поноћи запоје, пре- крстити се. Домаћинъ га ипакъ даљ упита, шта вреди таково пиле, кое свагда у свое вре- ме запојти мора. На ово му светиј Савва од- говори, да вреди, који зна, 100 дуката; и како то изрекне, легне опетъ спавати.

Лукавый домаћинъ пакъ, пошто види, да је светиј Савва заспао, устане полако, и пробуди жену свою, те обое петла свога ухватае, убијо, и у бисаге светога Савве баџе, па оду и они спавати.

Сутра-данъ светиј Савва устане, и опре- мивши се заједно са слугомъ своимъ, која је собомъ водио, настави даљ путованје своје; по текъ што је онъ на једанъ четвртъ сата одъ Чумића, на једно узвишене мѣсто, зовомо Чумићско брдо, измакао, чује нѣкаки тутањ за пѣмъ идући, — и на једанпут укаже му се онай истој домаћину, кодъ кога је новио, вичући: „Заръ ты брате оно мое пиле, што поћасъ пѣваше, у- краде и у бисаге однесе? Дакле садъ мы мо- ражу за исто онолико, колико си самъ казао да кошта, платити.“ Овима рѣчма зачућенъ светиј Савва, погледа у бисаге и заиста нађе у нѣмима петла убијена лежећа, — и као што нѣговој смиреностъ ніе дозволявала, свађе и препри- рана предузимати, тако онъ овоме лакомоме, а небогобоязљивоме човеку даде за истогъ пе- тла 100 дуката. Овай чимъ новце прими, одма се кући врати. За ову учинићу му обиду, врло се уверећенъ нађе светитељ, нежалећи новце, но видећи честь свою парушену, молитвомъ својомъ опу кућу, у којој је преноћио, прокуне и сва она са фамилијомъ потопи се.

После тога видећи светый Савва, да му рукавица нема, прати слугу, да онде, где су поћили, рукавице на соп оставше узме и ићму па брдо донесе, но ако што види дасе неуплаши. По заповѣсти овој од слуга патрагъ у село, и када близу оногъ мѣста доће, где су поћили, види да куће нема, но у мѣсто ове једну бездну са водомъ.

У среди ове бездне стояла є она соя, и на њој рукавице светитељве. Слуга уплашенъ узме ове рукавице, а соя на то одма потоне.

Овако уплашенъ од пропasti слуга поће опетъ къ светителю узъ брдо, и једва уздишувши стигне га. Преда му рукавице и одма покаже, да є врло жеданъ и да ће прћи одъ жећи, — на то светый Савва прекрсти штапомъ на средъ брда, и на истоме мѣсту вода протече, одъ кое, пошто се слуга наша, одма умре, и св. Савва малога одъ воде измакне, гробъ му ископа, и ту га сарани. По овоме св. Савва оде на дно истогъ брда, и кодъ неке у потоку воде сиђе, онде покасе, и далъ путъ свој настави.

Приповѣдку ову тыме народъ нашъ за истину дражи, што на мѣсто мниме куће, у којој є светый Савва поћio, и којо є за учинићу падъ њимъ неправду породомъ домаћиноњимъ про克莱о, и дапање у селу Чумићу нека бара постов. Она никако, и на највећој суши непресушуе. Ово мѣсто житељи ондашњи сви безъ разлике проклетомъ баромъ именую. Друго пакъ што се она у Чумићскомъ брду вода, одъ кое се слуга св. Савве напио, и одма умро, и дапање одъ онда Саввина вода зове, којо є Господ. Милое Божићи, родомъ изъ Чумића, пре некогъ времена лѣпо оправити дао. На ову као и на ону доле подъ брдомъ воду, зовому светиню, тди се є светый Савва покако, много болны, а особито грозничавы людіј ради изцѣленија доходе. И напослѣдку треће, што на гробу ономъ, где є слуга светога Савве укопанъ, одъ онда два врло велика одъ бѣлогъ камена паметника и данъ данашњији као споменъ постое. Овай гробъ онуда живећи народъ „грбомъ Саввногъ слуге“ зове.

СМѢСИЦЕ.

Гостопримство у Колумбији до овогъ времена сачувало є старий Испанскій обычай: све,

што є у кући отлично, предлагати па даръ страномъ госту. Обичай тай не давно побудио є велико негодованje два европејска путника, који га налазе смешнимъ, неумѣстнымъ и несходимъ данашићемъ независимомъ стану Колумбије. У самой ствари обичай Колумбіјанаца, даривати госте свачимъ, што се само вообразити може, поставио є обадва путника у неповољно положење. Ђданпутъ по юту добију они преко сејретара министерства иностраны дѣла слѣдујућу запечаћену цедулу: „Госпоја X. узима честь поднети вамъ на даръ свою малу кћерь, коју є не давно родила.“

У Бракебоску, Департаменту Ламаишкомъ, устрѣљићи є једанъ велики орао, са златнимъ на врату литеромъ, на комъ се нашао готическимъ словима слѣдуюћи (франџузски) надпись: „Кавказъ є мое отчество, муня мое име, Раденскій мой господинъ. 1750.“

Јованъ Ѓ. Јевтимијевићъ.

СЛАДКО И КИСЕЛО.

(Средство противъ поћни страшила.) У једной старой кући у Н** облизише духови. Газда уреди једанъ баль, и одъ то доба є све мирно. — Одтуда видимо, да на данашњима нашима баловима никакавъ духъ неможе да влада.

(Лекъ покварены кромпира.) У „Пештанска новинама“ савѣтује једанъ слѣдујуће: „Поквареннымъ кромпирима нека се изсѣку изтуре частице, на послу (!) утученемъ гаромъ!“ — То бы лѣпо забава била! Управо тако, као што се буше хватају, да јимъ се со у очи наспе!

(Само штедити!) Инострани листови казују, да є једна индустрјозна глава пронашла средство, којимъ се свака пара заштеди. На тай начинъ заштедити ќемо све машине за жељезнице, пароброде, фабрике и т. д. То бы наравно била велика уштеда, а све є могућно. Мы живимо у вѣку штедића, и штедија є задатакъ нашега столѣтија. Штедимо свашта: дрво, сеће, време, снагу, просторъ, знанја и самъ — духъ. Како бы лѣпо было, кадъ бы уштедити могли рођенје! Небы се имали мучити животомъ, а заштедили бы умирти. Можда ће јоштъ коя индустрјозна глава подигнути „уштедитељно заведење за човеческо суштествованје!“ —

Учредникъ Милошъ Поповићъ.

Издано и печатано у Правителственой Књигопечатњи у Београду.